qualitate:sicut de quolibet inherente agendum est per nãm illius cui inheret. Illud aũt cui inest qualitas vl est corporeũ vl incorporeum. Si incorporeum aut est de facili transiens aut de difficili. Si de facili est dispositõ. Si de difficili ẽ habitus. Iz ista duo cõiter reperiant in corporeis sicut in incorporeis. Sanitas.n. corporis habitus quidã est ⁊ dispositio ad ipm ordinata. Nos enim de ppriis passionibus incorporeorũ nihl nouim ideo in libro de aĩa dicit q̃ omnes passiones sunt ipius ꝓiuncti: ⁊ ista pertinent ad pmam speciem qualitatis. Si aũt illud sit corporeũ sic accipiunt tres alie spẽs qualitatis:secũda tri spẽs qualitatis que est naturalis potẽtia vl impotẽtia a pmo phõ numerat inter spẽs qualitatis Iz ponit potentia quedã passioni resistens. In p̃dicamentis vo ponit ppter modũ denominandi quẽ habet qui ꝓuenit qualitati ⁊ h̃ ad logicum ptinet. De tertia vo specie qualitatis agit phs in phya pma: ⁊ etiã in p̃dicamentis: ⁊ de quarta silr. de ad aliqd frequenter satis dictum est. De alijs aũt generibus que magis p̃ncipia nãlia sequunt phus in p̃dicamentis suis parum loquit de quibus in phycis lacius pertractat. CA.XXII.

His de natura generis perspectis ꝓsiderãdum est qũo aliqua sunt in genere vno p se:sed rõne alterius adiuncti in aliud genus transiumunt. ¶ Sciendũ est igit q̃ p nãm p̃dicamenti sciri pot in quo genere qd sit ponẽdum.n. ens diuersimode reperiat in substãtia ⁊ accidente: vt dcũ est p diuersum modũ essendi importatũ in p̃dicato cui semp esse est adiunctum faciliter scieꝫ ipm p̃dicatum. Qz aũt esse p̃dicatũ sequat manifestũ est p resolutionẽ cuiuscũq; verbi. Nã facta resolutione semp eodẽ subiecto manente nouũ predicatum adiungit: vtputa si dicat homo laborat: ⁊ resoluat ipm verbũ:erit homo subiectũ vt prius. Sed illud qõ pus erat p̃dicatum laborat.s.esse adiungeꝫ predicato. Esse enim laborantẽ ꝓtingit hominẽ. Eodem modo de homine albo cũ album dicat esse quale: homo alb in p̃dicato sumptus ad genus qualitatis pertinet Si aũt ponat in subiecto: vtputa si dicat homo albus est homo:cum p̃dicet esse hoiem ⁊ nõ esse album ad substãtiam spectabit. In alijs aũt p̃dicatis idem reperit: vt duplũ. Puta si dicat subiectum sine ipam rem subiectã ad quãtitatẽ spectat nã dupli. Si aũt p̃dicet esse duplũ cum h̃ includat respectum ad dimidiũ: duplum in genere relationis est. Omnia hec p̃dicamẽta sunt denominatiua.sed p̃dicatio solius substãtie de suis inferioribus ⁊ similr alioꝝ generum de suis spẽbus est vniuoca. Non.n.est aliud p eẽntiam aĩal ⁊ homo color ⁊ albedo Iz idem. Aĩal.n.est qd hominis vt dcũ est: ⁊ color albedinis: ⁊ ideo aĩal in quid p̃dicat de hoĩe ⁊ homo de sorte in quo tota nã generis substãtie reperit vniuoce nõ p aliquã aggregationẽ: sicut est in aceruo lapidum: vl structura domoꝝ: vl aliqua alia colligatione in quibus nullum adiũctoꝝ predicat de toto: sicut aĩal de homie ⁊ homo de sorte: Iz vniuoce: vt dictum est: cum vnumquodq; illoꝝ de toto predicet sub quo nõ est descensus ad aliquod singulare: ⁊ ideo plato quietẽ ⁊ terminũ scietie ponit ad indiuidua q̃ sunt obiecta,ppro sensus: qz sensus est singularium que sola sunt p se existentia,in rerum nã. Substantie.n.separate singularia quedã semp solo tm intellectu noscunt eaꝝ noticie ꝓportionato. Luz igit ea que sunt in p̃dicamẽto substãtie solum per se esse possint in sba aũt conueniãt substãtie separate ⁊ mãles. Que qdem supposita sunt hũtia eẽ per se. Esse aũt est ppius effectus ⁊ terminus actionis diuine.iõ tam hec q̃z ille a deo sunt qui ẽ super omnia benedictus Amen.

¶ Explicit opusculum.42. de natura generis fm diuum Thomam aquinatem.

¶ Incipit opusculum.43. eiusdem de p̃ncipijs aĩe. ¶ Capitulum pmum in quo ostendit quot sunt aĩe:quot gradus viuẽtium:quot genera potẽtiarum aĩe. Et pmo determinat de vegetatiua.

Vt adiutorium homini collatum ⁊ pgressum peccati plenius videamus: de aĩa ⁊ eius potentijs aliquid ꝓsideremus. In pmis q̃ oz supponere cum phõ in secundo de aĩa: q̃ aĩa est pmum p̃ncipium vite in istis rebus inferioribus. Alia.n. viua dicimus in aĩata vo nõ viua. Ista.n. vita duplici opatõe manifestat cognitõe.s. ⁊ motu: vñ ⁊ phi vt pz pmo d aĩa p ista duo aĩe nãm inuestigauerunt. Propter tanto aũt p̃ mum p̃ncipiũ vite: qz Iz aliqd corp possit eẽ p̃ncipiũ vitalis opationis: vt oculus visionis ⁊ cor vitalis opatiõis: nõ tm est pmum: qz h̃ nõ ꝓuenit eis inquãtum sunt corpa: Iz inquantũ sũt talia corpora.s. viua: qd h̃nt p aĩam: qz qd ẽ actu tale h̃z ab aliquo p̃ncipio qd est actus ei. Alia q̃ que est pmũ p̃ncipiũ vite nõ est corpus Iz act corporis ⁊ aliquid corpore altius. Nunc autẽ sic ẽ fm phm in scdo celi ⁊ mundi: q̃ ea que sunt infima ĩ entibus nõ possunt ꝓsequi pfectã bonitatẽ: Iz aliquam impfectã ꝓsequunt paucis motibus. Dis vo supiora ꝓsequunt pfectiorẽ bonitatẽ motib multis. Supiora vo his ꝓfectã adipiscunt bonitatem motibus paucis. Sũma vo pfectio inuenitur in eo qui absq; vllo motu pfecte possidet bonitatem: qz q̃ nã humana est inter corporalem ⁊

angelicam naturam constituta: ad maius bonuz est ordinata q̃z nã corporalis que ordinat ad aliquod pticulare bonũ: q̃ ad equale cuz angelis. s. ad beatitudinẽ: idcirco plures hz vrutes ⁊ opationes q̃z corporalia que ordinãtur ad bonũ pticulare: ⁊ q̃z angeli que eã in nãlibus excedũt. Sunt g̃ in aĩa humana plures potẽtie ad hẽ vt ꝓsequi possit beatitudinẽ ad quã finaliter ordinat. Iste aũt potentie p actus ⁊ obiecta distinguũt: vt dr. 2. de aĩa. Potẽtia .n. ꝓm id qd̃ est potẽtia ordinat ad actum: vñ oz rõnem potẽtie accipere ex actu ad quem ordinat: vñ vbi diuersificat rõ actus: oz q̃ diuersificet rõ potẽtie. Ratio aũt actus ꝓz diuersam rõnem obiecti diuersificat: vt dr in eodem. Actus.n. potẽtie actiue ꝓparat ad obiectũ vt ad terminũ ⁊ finẽ eius vt actõis augmẽtatiue ẽ finis ⁊ terminis est ipm q̃tum. Actus aũt potẽtie passiue ꝓparat ad obiectũ vt ad pncipium actiuuz vt visus ad colorẽ. Ex pncipio aũt ⁊ fine oĩs actꝰ recipit spẽm. Patet g̃ q̃ potẽtie aĩe distinguunt p actus ⁊ obiecta. q̃ g̃ vegetare: sentire: ⁊ intelligere: sũt diuersi actus respectu diuersoꝝ obiectorum: q̃ vegetare est quãti vt obiecti: ⁊ sensus q̃lis: intellectus aũt quiditatis rei: pz q̃ aĩa habet tria genera potẽtiaꝝ in generali. s. vegetatiuum sensitiuũ: ⁊ intellectiuũ. Nec ad pñs fiat vis vtꝝ sint in vna eẽntia aĩe vl in diuersis: q̃ qualrcunq̃z dicat semp aliquo modo dicunt potẽtie aĩme humane: q̃ ⁊ si sint tres substantie nõ tũ tres aĩe. Sed ꝓtra hoc videt esse phs. 2. de aĩa. vbi dicit 'Potentias aũt aĩe dicimus vegetatiuũ: sensitiuũ appetitiuũ: motiuuz ꝓm locũ: ⁊ intellectiuũ.' Sz istud nõ moueat nos: q̃ si volumus ꝓpꝛie loqui tres sunt aĩe ⁊ quattuoꝛ modi viuẽdi: ⁊ quinqꝛ genera potẽtiarum aĩe. Diuersitas.n. aĩarum accipitur ꝓm q̃ operatio aĩe supgredit operationem nãe corporalis. Secũdum.n. q̃ operatio ipi' aĩe magis aut minus depẽdet a corpore: ꝓm hoc nobilioꝝ aut impfectioꝝ aĩa iudicat. Anima aũt rõnalis intiñ excedit nãm corporalem: q̃ ꝓpꝛiam operatiõez suã exercet sine organo corporali. Alia aũt sensibilis dependet a mã corporali plus: q̃ suam operationẽ exercere nõ potest sine organo corporali: ꝓz tñ istam operationẽ nõ exercet mediante qualitate corporea. Unde sensus suã operationẽ nõ exercet mediãte calido: hũido: frigido: ⁊ sicco: lz iste qualitates requirãt ad compositionem seu dispositionẽ organi p operationem suaz exercet. Anima vo vegetabilis ita ẽ ĩmersa mãe q̃ per organũ corporale ⁊ p qualitatẽ corpoream suã operatiõem exercet. In hoc tñ excedit naturã corporalẽ q̃ est pncipium intrinsecũ operationũ viuorum: operatões vo corpoꝝ inãlatorum sunt a pncipio extrinseco. Et aũt operatio aĩe vegetatiue fiat p qualitatem corporeaz aperte habet. 2. de aĩa: vt dicit q̃ digestio ⁊ oĩa que digestionem ꝓsequunt fiũt vrute calozis ab aĩa regulati. Per hanc g̃ ꝓsiderationem aĩe distinguunt. ¶ Modi vero viuẽdi distinguunt ꝓm gradus diuersos viuentiũ. Sunt enĩ quedam que soluz hũt vegetatiuum vt plãte: quedam in quibus cum vegetatiuo inuenit sensitiuum tñ sine motu: vt aialia impfecta ĩmobilia: vt cõchilia ⁊ hmõi. Alia sunt que cum ĩstis habẽt motum locale: vt aialia perfecta: vt equus ⁊ hmõi. Alia sunt in quibus inuenitur intellectus: vt in hominibus. ⁊ p istam ꝓsiderationẽ appetitiuũ nõ ꝓstituit aliquem graduz viuẽtium: q̃ in quibus cunqz inuenit sensitiuum inuenit appetitium: vt patet in. 2. de anima. Si vero ꝓsideremus genera potẽtiarum: sic distinguunt ꝓm diuersitatẽ obiectorum. Quanto enĩz potentia respicit minus vniuersale obiectum: tãto est inferioꝝ. Unde vegetatiuũ est respectu corporis vniti: q̃ nõ nutrit nisi corpus sibi vnitum. Sensitiuum aũt nõ solũ corpus sibi vnitum: sed corpus sensibile respicit: siue vnitũ: siue nõ. Intellectiuum aũt respicit oẽ ens generali eo q̃ omne ens est intelligibile: ideo inferioꝝ est potẽtia vegetatiua: superioꝝ sensitiua: sed supꝛema intellectiua: ⁊ sic habemus tres potentias anie: acceptas ꝓm q̃ tres cõiungit ipi aĩe. Secundum vero ꝓ q̃ ecõtrario anima cõiungit ipis rebus: habemus duas potentias: q̃ ꝓm q̃ anima inclinat ad rem extrinsecam vt ad finẽ qui est pncipiũ in intentõe accipit appetitiuuz. Secũduz vo q̃ inclinat ad rem extra vt in terminũ sue operationis ⁊ motꝰ accipit motiuum ꝓm locum. de vegetatiua ania ⁊ potentia pus ꝓsiderandum est.

¶ De aĩa vegetatiua ⁊ eius potẽtiis. CA. II.

Aduertandũ tamẽ pus quod dicit aĩa vegetabilis a vegetando siue vinificando. Viuere enim vt secũdo de anima habet dupliciter accipitur. Uno modo viuere ẽ actus primus ipsius viuẽtis: ⁊ secundũ hoc viuere idẽ est q̃ habere vitã vel viuum esse: ⁊ sic viuere viuentibus ẽ esse vt dicitur secũdo de anima. Alio mõ dicitur viuere vti vita vl exercere opera vite. Uiuere primo modo dictũ ẽ ab anima vegetatiua prout est forma substãtialis ⁊ actus corporis: sed secũdo modo acceptũ est a vegetatiuo p ut est potẽtia. Loquẽdo ergo de vegetatiuo vt ẽ potentia dicit phs secũdo de anima q̃ eius operationes sunt: generare: alimẽto vti: ⁊ augmentum. Sicut enim dictũ est potentia vegetatiua habet pro obiecto corpus i quo est. Ad quod corpus tria sunt necessaria. Unũ est q̃ habeat esse: ⁊ ad hoc ordinatur generatiua. Aliud ẽ q̃ habeat esse pfectum. ⁊ ad hoc ordinatur augmentatiua. Aliud est q̃ in statu debito ꝓseruetur: ⁊ ad hoc ordinatur nutritiua. Inter istas autẽ potẽtias gene

ratiua est nobilior vt dicit secundo de anima: qr nutritiua ⁊ augmẽtatiua deseruiunt generatiue: nutritiua vero augmẽtatiue. Item qr generatiua exercet suam operationẽ quodãmodo in corpus exterius: qr nõ generat corpus ĩ quo est sed aliud magis accedit ad operationẽ animie sensitiue q̃ habet operationẽ suam in res exteriores. Nutritiua que est principiũ ꝓseruationis viuentiũ pre stauratione deperditi habet quattuor vires q̃ naturales appellant. s. attractatiuã que attrahit alimentũ nutritiũ. corporis retentiuã que illud retinet donec digeratur: digestiuã que illud digerit qõ attractiua attraxit ⁊ retentiua retinuit: expulsiuam que residuũ ex nutrimento superfluũ expellit. Nec p quattuor qualitates primas operantur. Attractiua enim operatur p caliduz ⁊ siccum. Retentiua per frigidũ ⁊ siccum. Digestiua per calidum ⁊ humidũ. Expulsiua per frigiduz ⁊ humidũ. Vis vero augmẽtatiua est principium cremẽti corporis ⁊ pfectionis debite quãtitatis Vis autẽ generatiua est principiũ producendi ꝏ se tale quale ipsum est: vt ex homie hominẽ: plantam ex planta. ¶ Hec vis generatiua habz tres vires secundũ Auicennã. Prima est semenatiua quoi masculis ⁊ feminis semen generat. Secunda est ĩmutatiua: que virtutes que sunt in seminibus pmiscet cõtemperando secũdum q̃ cõplexioni cuiuslibet membri corporis formandi cõuenit. Tertia est formatiua que ex sic pmixtis seminibus mẽbra format ⁊ configurat.

¶ De potentia sensitiua ⁊ quinqz sensibus exterioribus. CA. III.

Iso de potẽtia vegetabili: videamus de sensibili potẽtia. Hec autẽ potentia sensibilis diuiditur: quoniã quedaz est apprehensiua ⁊ quedã motiua. Apprehensiua autẽ sensibilis diuidit in apprehẽsiuã deforis ⁊ in apprehensiuam deintus. Apprehensiua deforis diuiditur in. 5. sensus exteriores. Horum autẽ distinctio secundũ pbm accipiẽda est secundũ illud qõ per se ad sensum ptinet. Illud autez qõ per se ad sensum ptinet est obiectuz exterius. s. sensibile a quo sensus natus est ĩmutari. Unde secundũ diuersitatem ĩmutationum sensus ab exteriori sensibili accipiũtur isti quinqz sensus. Est autem duplex ĩmutatio. Una inquantũ forma ĩmutatiõis vel similitudo forme accipitur in mutato secundum esse naturale vt calor in calefacto. Alia est spiritualis ĩmutatio. s. quando similitudo ĩmutãtis recipitur ĩ ĩmutato secundũ esse spirituale: vt similitudo coloris in pupilla que nõ fit p hoc colorata. Spiritualis autẽ ĩmutatio essentialis est sensui: qr sine illa nõ ẽ sensus. Propter quod naturalia corpora nõ sentiunt licet ĩmutentur naturaliter: qr nõ ĩmutãtur spiritualiter. Est ergo aliquis sensus in quo inuenitur ĩmutatio spiritualis solum: vt in visu. In quibusdã autẽ cum ĩmutatione spirituali inuenit ĩmutatio naturalis. Hoc aũt põt esse: vel ex pte organi: vel ex parte obiecti. Ex pte obiecti põt esse ĩmutatio naturalis dupliciter: vel secundũ sonuz vt patet in auditu cuius obiectum est sonus. Qui cãtur ex percussione ⁊ aeris cõmotione. Alio modo põt cõtingere ĩmutatio ex parte obiecti secundũ alterationẽ: vt pz in olfatu: cuius obiectũ est odor. Qui cãtur eo q̃ calidũ alterat corpus ad hoc q̃ spiret odorẽ. Cuius signuz est q̃ odor magis sentit in estate. Alio modo põt esse ĩmutatio naturalis ex parte organi: ⁊ hoc ꝓtingit in tactu ⁊ gustu. Mantis. n. tangens calidum calefit: ⁊ lingua humectat p humiditatem saporis. Horum aũt duorum sensuz distinctio ex hoc sumit: q̃ licet sensus gustus comitetur sensuz tactus in lingua nõ tñ vbiqz. Vel possumus dicere q̃ organum tactus ĩmutat primo ⁊ p se a qualitate que obijcit sibi ꝓprie: sed organum gustus ab illa que preambula est illi. Unde lingua nõ fit dulcis vl amara sed humectosa vel sicca. Visus sic diffinit a damasceno libro secũdo ca. decimooctauo. Visus est ꝑmus sensus cui organa sunt qui ex cerebro pgrediunt nerui ⁊ oculi ⁊ sentit fm rationem primam coloris: dignoscit aũt ⁊ cum colore coloratum corpus. Dicit autez ꝑmus sensus in cõstituendo aĩal: qr sic tactus est ꝑmus sensus: vt dicit secũdo de aia: sed in apprehendẽdo: ⁊ etiam quia prior est dignitate. Unde patet q̃ organum prorimum: ⁊ extrinsecum visus sunt oculi. Primum autem ⁊ intrinsecuz sunt nerui visuales. Istius autem obiectum est color. ¶ Auditus est vis ordinata in neruis mollibus a cerebro procedentibus ad apprehendendum sonum causatum ex aeris commotione constricti inter percutiens ⁊ percussum. Obiectum autem auditus est sonus: qui habet ĩmutare auditum per hoc q̃ habet tangere aerem quietum collectum in concauitate nerui auditus. ¶ Olfatus est vis ordinata in anteriori parte cerebri Cuius organi sunt nares ⁊ due mollicies similes capitibus mamillarum: per quas remittit ad cerebrum odorem sibi oblatum ab aere cui huiusmodi odor permiscetur. Gustus est vis ordinata in nerno expanso supra corpus lingue: ad apprehendenduz diuersos sapores resolutos ex corporiqus contingentibus ipsam. Tactus est vis diffusa per ossa: carnem: ⁊ cutem: per quem apprehenditur: calor: frigus: humiditas: siccitas: duricies: ⁊ mollicies: asperitas: ⁊ lenitas. De vnitate tactus dicit Phylosophus secundo de anima q̃ est vnus in genere: Et diuiditur in multos fm speciem: ⁊ ideo pluriũ cõtrarietatẽ est.

Tamen potest dici vnus: qz ⁊ si sit plurium contrarietatem. oēs tñ ꝓtinentur sub vna ꝓtrarietate nobis ignota ⁊ inominata. Sicut aūt est in visu q̃ vnum hz organū publicū ex. s. pupillā: ⁊ aliud intra in quo fit iudiciū: sicut vult phs in libro de sensu ⁊ sensato: ita est ⁊ in tactu: qz organū i quo fit apprehensio est caro: ⁊ quelibet pars ꝑm equalitatē mixta. Illud aūt in quo vltimo fit iudiciū ē neruus interior ⁊ cerebrū: qd̃ lz sit de se in sensibile: est tñ p̃ncipiuz sentiēdi ipi neruo. Est aūt caro in tactu ⁊ organum ⁊ mediū: sz rōne diuersorum qz rōne equalitatis ꝓmixtionis q̃ est in potētia respectu cuuslibet excellentie, qualitatū est organū Ratione vo equalitatis ꝓmixtionis ꝓsimilis existentis in ea: ē mediū illud deferens.

¶ De quattuor potētijs sensitiuis interioribus ꝑm earum naturas. CA. IIII.

Vlso de virtute sensitiua apprehēsiua ō foris. Videndū est de apprehēsiua deintus Cum. n. nā nō deficiat in necessarijs: vt dī. 3. de aia: tot potētias: ⁊ opationes oz ēē in aāli quot requirunt ad vitā aālis pfecti. Requirit aūt ad vitā aālis pfecti vt nō solū apprehēdat rē cum actu est pñs: sz etiā cuz actu est absens: qz cū nō habeat oia necessaria sibi ꝓiuncta: oz q̃ moueatur ad distantiā. Tum aūt moueat p apprehensionem nō posset moueri ad rem distantē ⁊ absētem nisi rem absentē apprehēderet. Cum ꝗ p sensus exteriores apprehēdat rem solū q̃tum ad sui pñtiam: necesse habuit habere virtutē sensitiuā p quā rem absentē apprehēderet ⁊ eius spēm retineret: sicut ꝗ sensus, pprij ⁊ sensus cōis ordinat ad apprehēsionē formaz sensibiliū in rei pñtia sic ⁊ alie vires in rei absentia. Iste aūt vires apprehensiue sunt quinq̃ sensus ꝑm Aui. sz quattuor sz Aueroym. p̃ma est sensus cōis. scda est fantasia. tertia ymaginatiua. quarta estimatiua seu cogitatiua. quinta memoratiua: ꝑm aūt Aueroym fātasia ⁊ ymaginatiua sunt eadem potētia. Ueriusm dī q̃ sunt quattuor sensus cōis ꝑm Aui. est vtus cui reddunt oia sensata. Est ꝗ sensus cōis a quo oēs sensus, pprij derivant: ⁊ ad quē ois impressio eoz renunciat: ⁊ in quo oēs ꝓiungunt. Eius. n. organum est p̃ma ꝓcauitas cerebri: a quo nerui sensuum particularium oriunt. ⁊ hinc est q̃ q̃tuz ad distinctionē spūs aālis sensus, pprij derivant a cōi. q̃tum vo ad apprehēsionē ⁊ renunciationez sensus cōis fit in actu p. pprios. qz nihil apprehenderet: nisi p hoc q̃ sensus, pprij redeunt ad ipum cum suis lucris: vt dicit Aui. Ista aūt potētia est aāli necessaria, ppter tria que habz facere sensus cōis. Primum ē q̃ hz apprehendere oia sensata oia que sensus, pprius nō apprehēdit. Non. n. sensus, pprius p̃mo ⁊ p se apprehēdit figuram vl motum: sed quasi p accidens: sensus aūt cōis p se apprehendit sensibilia cōia que sunt qnq̃z ꝑm phm 2. de aia. s. motus: quies: magnitudo: figura: numerus Est eni tripler sensibile: vt ibidē dicit phs vnum ē, pprium qd̃. s. nō ꝓtingit alio sensu sentiri: ⁊ circa qd̃ nō ꝓtingit sensum, pprius errare: vt visus circa colorē: auditus circa sonum. Aliud ē cōe quod diuidit in quinq̃z vt dicū est: que p se respondēt sensui cōi. Tertiuz dī sensibile p accidēs vt albū quod est darij filius: qz album sentit p se cui accidit darij filium ēē. Scdōs actꝰ sensus cōis est apprehēdere plura sensibilia, ppria: qd̃ nō pōt aliquis sensus, pprius. Non. n. pōt aāl iudicare album esse dulce vl nō esse: vl ponere diuersitatem inter sensata, ppria: nisi sit aliquis sensus qui cognoscat oia sensata, ppria: ⁊ hic est sensus cōis. Tertius vo actus est sentire actus, pprior sensuū vt cum sentio me videre. Non. n. pōt ꝑ sensus, pprius: vt, pbat. 2. de aia: qz vniꝰ sensus, pprij vnū est obiectum. Unde cuz actus ⁊ obiectū visus. s. color sint duo cognoscibilia: iudiciū vtriusq̃z nō pertinet ad vnū sensum, pprium. Scda vis interior est fantasia que est motus factus a sensu ꝑm actum: vt dī. 3. de aia: qz fantasia ē potentia mota a spē sensibili p quā ⁊ sensus, ppꝰ ⁊ sensus cōis fit in actu. Non solū aūt mouet ab illa spē: sz etiā ipam in absentia rei retinet: quam sensus cōis recipit. Recipere aūt ⁊ retinere in corporibus reducunt ad diuersa p̃ncipia. Nam humidū bene recipit ⁊ male retinet. Siccum vo econtrario bene retinet ⁊ male recipit. Cum ergo potētia sensitiua sit actus organi corporalis: oz esse aliam potentiaz: que recipit spēs sensibiliū ⁊ que cōseruat. Et huꝰ organum est post organuz sensus cōis in parte cerebri que sic nō habundat humido sicut p̃ma ps cerebri in qua situm est organū sensus cōis: ⁊ ido melius pōt retinere formas sensibiles re abnte. Tertia vis sensitiua est estimatiua: ⁊ huius necessitas sic pz. Animal. n. nō solū mouet, ppter delectabile ⁊ ꝓtristabile ꝑm sensum: qz sic nō esset necesse ponere in eo nisi apprehēsionē ⁊ retentōem formaꝝ in quibus sensus delectatur vl horret: sz aliquando fugit vl querit aliqua, ppter diuersas alias comoditates vl vtilitates: ⁊ nocumenta. sicut ouis fugit lupum nō, ppter indecētiam coloris vl figure. sz quasi inimicū sue nature. Similiter anis colligit paleā: nō qz delectat sensum: sz qz vtilis est ad nidificandū. Oportet ergo ponere i aāli aliquod p̃ncipium pceptionis hmōi intentionum aliud q̃ fantasiam cuius ĩmitatio est a forma sensibili: nō aūt perceptio huiusmodi intētionuz. Et huiusmodi virtus est estimatiua: que est apprehēsiua intētionum que p sensum nō accipiuntur. Unde algazel dicit. Extimatiua est virtus apprehendens de sensato quod nō est sensatū sicut ouis inimicitias lupi. Hoc enīz nō facit per

oculum:sed per aliam virtutem que est in brutis hoc quod est intellectus in hominibus:sicut enim aliquis cognoscit per intellectum quod nõ cognoscit per sensum:licet nõ cognoscat:nisi accipiẽdo a sensu:ita estimatiua:ꝛ modo iferiori. Organum aũt huius potentie ponit in brutis in posteriori parte medie partis cerebri. In homibus aũt eius organum ponit media cellula cerebri que sillogistica appellat. Unde licet ãtum ad formas sensibiles nõ sit differẽtia inter hominẽ ⁊ alia aialia:eo q̃ fiunt per infusionem ⁊ sensibilibus exteriorib⁹ tri ãtum ad intentiões est differẽtia aliqua:sicut aliqua aialia ꝓcipiunt huiusmodi intentiones q̃ sunt bonum ⁊ cõueniens ⁊ nociuum solo instinctu naturali:Homo aũt vltra hoc per quãdam collationem:⁊ ideo que in alijs aialibus dicit estimatiua nãlis:in homine dicit cogitatiua:que p quãdam collationẽ huiusmodi intẽtiones adinuenit que etiam rõ particularis dicit qz.s.est collatiua intentionum indiuidualium:sicut rõ vniuersalis intentionum vniuersaliũ. Auicena vero posuit vnam potẽtiam inter estimatiuã ⁊ fantasiam cuius sit componere ⁊ diuidere inter formas ymaginatas:sicut cũ ex forma auri ymaginari ⁊ mõt⁹ cõponimus vnã formã mõt⁹ aurei:quã nunquam vidimus. Sed qz hanc operationẽ nõ vidimus nisi in hominibus:nõ debemus ꝓpter hoc ponere nouam potẽtiam sensitiuam. Ad hoc enim sufficit in homine virtus ymaginatiua vl fantasia: vt dicit Aueroys in libro suo de sensu ⁊ sensato.

¶ Quarta vis sensitiua interior est memoratiua vel memoria. Est aũt memoria ꝑm algazelẽ vis ꝓseruatiua harum intẽtionum quas apprehendit estimatiua:⁊ ideo est archa intẽtionum sicut fantasia vl ymaginatiua est cõseruatrix formarꝝ ⁊ archa illarum:⁊ iste intẽtiones nõ sunt sensate sed a sensibus elicite. Organum autẽ huius potentie ẽ in posteriori cõcauitate cerebri. Unde Auice.6. de naturalibus: vis memoralis est que est ordinata in posteriori ꝓcauitate cerebri:cõtinens q̃ apprehendit vis estimatiõis de intẽtionib⁹ñ sensatis singularium ⁊ sensibilium. Differenter est aũt in hominibus ⁊ in brutis:qz in brutis memoria sola ꝓprie. Reminiscentia aũt minus ꝓpe qz ꝑm Auice.⁊ Algazelem in brutis instinct⁹ nature est loco inquisitionis vt p ꝓpriam intentionem veniat in ꝓpriam illius formaꝝ sensibilem ⁊ ex forma sensibili ⁊ ꝓpria ymaginatione in rez a qua est accepta in preterito:⁊ sic bruta obseruãt tempus vindicte ⁊ memorant iniuriarum:⁊ beneficiorum:⁊ ista recordatio subita est. In hominibus vero nõ solum est memoria:ꝛ etiam reminiscentia:que fit per quandã collationẽ intẽtionũ indiuidualium preuiaruꝝ ad formas sillogistice discurrendo vsq̃ ad vltimo quesitum. Istaꝝ aũt excellentiam nõ habent in homine estimatiua ⁊ memoratiua per id quod est ꝓprium parti sensitiue:sed p affinitatẽ ⁊ ꝓpinquitatẽ ad rõnem vniuersalem p quãdam influẽtiam. Semper enim virtus inferior fortificat ex cõiunctione sui cum virtute superiori:eo q̃ supremum nature inferioris attingit infimũ nature superioris: vt dicit Dyonisius. ¶ His visis patet quomodo est excellentia in potentijs aie sensitiue. Sensus enim ꝓprius nõ potest apprehẽdere sensata cõia ꝑmo ⁊ per se ꝛ quasi per accidẽs:sensus autẽ cõis põt. Item sensus ꝓprius nõ potest apprehendere nisi vnum sensatũ. Sensus vero cõmunis plura. Itẽ sensus ꝓprius nõ potest actum ꝓprium cognoscere:quod facit sensus cõmunis. Item sensus cõis nõ potest aliquid apprehendere:nisi ad presentiam rei extra. Fantasia aũt formam rei retinet re absente. Itez fantasia nõ potest apprehẽdere:nec retinere nisi formas a sensibilib⁹ acceptas. Estimatiua autẽ potest intentiones circa huiusmodi formas apprehendere. Estimatiua vero ꝛ possit huiusmodi intẽtiones apprehẽdere nõ tamen retinere:quod habet memoratiua:⁊ vltra ꝗ nõ potest vtus sensitiua formam rei apprehendere: ⁊ abstrahere a cõditionibus mãlibus:ideo semp forma apprehensa a sensu exteriori: sine interiori est particularis.

¶ De virtute aialis motiua sensitiua. CA.V.

Iso de virtute sensitiua apprehensiua:videndum est de virtute motiua. Motiua aũt sensitiua diuidit:qz quedam est nãlis quedam aiatis. Naturalis est que nõ mouet per apprehẽsionem nec est subiecta imperio rõnis. ⁊ talis est virtus vitalis: ⁊ pulsatiua: que mouet artãrias ⁊ corꝑm dilationẽ ⁊ ꝓstrictionez. Et huiusmodi est in corde sicut in ꝓprio organo. Unde solum hꝛ eẽ in aialibus ꝓfectis pulmonem ⁊ cor habentibus. Et hec vis p spirationẽ ⁊ respirationem est ꝓncipium ꝓtemperãdi calorem cordis ⁊ corporis. Motiua aialis est que mouet p apprehensionẽ:⁊ hec diuidit:qz quedam mouet p modꝫ dirigentis:quedã p modũ imperãtis:quedã p modũ exequẽtis. Motiue p modum dirigẽtis sunt fantasia ⁊ estimatiua:inq̃tum appetitui ostẽdunt formam vl intẽtionem ꝓueniẽtem vel disconueniẽtem. Fantasia enim mouet ostendendo formas sensibiles:estimatiua ostẽdendo intẽtiones. Motiue aũt imperantes ⁊ facientes motũ sicut concupiscibilis ⁊ irascibilis que sunt partes appetitus sensitiui. Concupiscibilis enim est vis imperans motum:vt appropinquet ad ea que putantur necessaria vl vtilia ⁊ hoc appetitu delectandi. Irascibilis est vis imperãs motum ad repellendum id quod putat nociuum vl corꝛumpens ⁊ hoc appetitu vindicãdi aut vincendi. vis exe-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

quens motum istum est vis exterior: que diffusa est in musculis ⁊ lacertis ⁊ neruis membrorum.

¶ Aduertendũ tñ est q̃ sensibilitas ⁊ sensualitas differunt: q: sensibilitas cõprehendit oẽs vires sensitiuas tam apprehẽsiuas q̃ appetitiuas: sensualitas aũt dicit ꝓpie partẽ aĩe sensibilis p quã est motus ad ꝓsequendũ vl fugiendũ qd̃ apparꝛ ꝓsentaneum vl dissentaneum voluptati aĩalis: ⁊ hoc est ꝑm ordinẽ ad imperiũ rõnis. Unde sensualitas lꝛ preexigat vires sensitiuas apprehẽsiuas quasi preambulãs: tñ ad cẽntiam eius nõ ptinẽt sed appetitus sensitiuus. Estimatiua etiã valde ꝓpinqua est sensualitati: q: sibi ꝓfinis ẽ: q: sensualitas dicit ordinẽ quendã ad rõnem. Ex quo pꝛ q̃ in brutis nõ est sensualitas vocans ad pctiñ: sed in solis hominibus in qbus ꝓpter ordinẽ eius ad rõnem ẽ porta corruptiõis ⁊ ianua culpe.

¶ De potentia intellectiua. CA. VI.

Viso de potentia vegetatiua ⁊ sensitiua dicendum est de intellectiua. Potẽtia aũt hec: ꝑma fui diuisione diuidit in apprehensiuam ⁊ motiuã vl appetitiuã. Hee due potẽtie solũ inueniunt in substãtijs spũalibus ⁊ intellectualibus: vt dicit Cõmẽtator sup .xj. metha.

¶ Ratio huius diuisionis ẽ: q: quãlibet formaꝛ sequit aliqua varia inclinatio. Sicut q̃ formã nãlem sequit inclinatio vl appetitus nãlis. ⁊ formã sensibilẽ sequit appetitus sensitiuus: ita formam vniuersalẽ vl intellectualẽ apprehẽsam sequitur appetit⁹ intellectual: ⁊ q: appetit⁹ intellectual seqt̃ apprehẽsiõeꝛ: iõ ꝑus dicẽdũ ẽ de apprehẽsiuis q̃ de appetitiuis. Ad apprehẽsionem intellectualem duo ꝓncipia sunt necessaria, ſ. intellect⁹ quo est oĩa facere. i. intellectus agẽs: ⁊ intellect⁹ quo est oĩa fieri. i. intellectus possibilis: vt dĩ. 3. d̃ aĩa Sicut. n. in qualibet nã sunt ꝓncipia sufficientia ad generationẽ ꝓpriam vl operationẽ: ita in aĩa Per vnam aũt ⁊ eandẽ potẽtiam nõ põt act⁹ intelligendi expleri: q: aĩa nihil intelligit nisi informetur spẽ ad quã est impotẽtia sicut pupilla ad colores. Per illã potẽtiam aũt ꝑ quam recipit non potest educi in actũ: sed oꝛ qd̃ educat in actum p aliud qd̃ est actu ⁊ respectu intellectus possibilis ⁊ respectu spẽi intelligibilis. Cum aũt spẽs nõ recipiatur in intellectu possibili nisi deputet a sensibilibus mãlibus: ⁊ hoc nõ possit fieri nisi p id qd̃ est actu ĩmãle: pꝛ q̃ oꝛ ponere vltra intellectum possibilẽ intellectum agentẽ in aĩa: ita q̃ aĩa per aliam potentiã est in potentia: ⁊ p aliam est in actu respectu spẽrum intelligibiliũ: sicut videmus q̃ ignis qũ agit in aquam agit in eã p caliditatem quam hꝛ actu: ⁊ patit ab aqua p frigiditatem quã habet in potẽtia ⁊ aqua hꝛ eam actu: ita aĩa q: actu est ĩmãlis: est in actu respectu spẽi ĩmaterialis ⁊ in potentia respectu spẽi mãlis: ⁊ cum vult põt eam actu facere: ⁊ hoc p intellectum agentẽ. Est aũt in potentia respectu speciei inẽztum nõ hꝛ eã actu: ⁊ intrũ põt ab ea pati. Ex quo pꝛ q̃ sit operatio intellectus agẽtis: q: abstrahere spẽs a mã ⁊ a sensibilibus mãlibus. Ista aũt abstractio non est intelligenda ꝑm rẽ sed ꝑm rõnem. Sicut enim videmus in potẽtijs sensitiuis q̃ lꝛ aliqua sint cõiuncta ꝑm rem: tñ illoꝛ sic ꝓiunctorum visus vl alius sensus põt vnum apprehendere altero nõ apprehẽso: vt visus apprehẽdit colorem pomi q̃ tñ saporẽ colori cõiunctum nõ apprehẽdit: sic mlto fortius põt esse in potẽtia intellectiua: Quia lꝛ ꝓncipia spẽi vl generis numq̃ sint nisi in indiuiduis: tñ põt apprehẽdi vnum nõ apprehẽso altero, vñ potest apphẽdi aĩal sine hoĩe: asino ⁊ alijs spẽbus: ⁊ põt apprehendi homo nõ apprehẽso corte vl platone ⁊ caro ⁊ ossa: ⁊ aĩa nõ apprensis his carnibus ⁊ ossibus: ⁊ sic semp intellectus formas abstractas. i. superiora sine inferioribus intelligit Nec tñ falso intelligit intellectus: q: nõ iudicat ꝗ esse sine hoc: sꝛ apprehẽdit ⁊ iudicat de vno non iudicãdo de altero. Obiectum aũt qd̃ requiritur ad intelligẽdum est fantasma ⁊ similitudo rei pticularis que est in organo fantasie. Utñ sicut visio corporalis complet̃ p tria. ſ. p colorem visui obiectum p visum recipiẽtem similitudinem coloris p actum lucis sup colorem iradiantis ⁊ de potentia visibili actu visibili facientis: ita intelligere fit p intellectum possibilem: vt recipientem similitudinem fantasmatis: ⁊ p operationem intellectus agentis speciem ĩmaterialem a fantasmate abstrahentis: ⁊ p ipm fantasma suam similitudinem in intellectũ possibilem impmentis. Illã uertandum tñ q̃ fantasma nõ intelligit sicut color videt̃. Sed p tanto dicit̃ obiectum intellectus: q: suam operationẽ nõ exercet sine fantasmate. Proprium aũt obiectum ipius intellectus possibilis: est quod quid ẽ. i. quidditas ipius rei: vt dĩ. 3. de aĩa. Sicut. n. ẽ gradus in potẽtijs itai obiect⁹: q: sicut sensus exterior ñ tñ pt q̃ztũ sẽsus ite rior: nec infior: sicut intellect⁹ ita obiectũ sensus exterioris q̃ sunt qualitates de tertia spẽ qualitas. ſ. passibiles qualitates: nõ est ita altuꝛ sicut ꝓpriꝛ obiectum sensus interioris. ſ. sensus cõis. fantasie ⁊ ymaginatiue quod est quãtitas que imediate adheret substantie. Omnia aũt ista excellit ꝑ rei: q: sicut qualitas nõ potest esse sine quantitate ita nec vtraq̃ sine substantia. Substantia q̃ rei est id quod intellectus intelligit. Similitudo autem illius rei que est in aĩa: est illud quo formaliter intellectus rem extra intelligit. Fantasma autem est illud quo quasi effectiue intelligit in acquirendo sciam. Intellectus autem agens est qui oĩa illa actu agit ⁊ facit. Intellectus vo possibilis est qui spẽm recipit: ⁊ actum intelligendi elicit: ⁊ sic so-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

lus intellectus possibilis est qui est subiectuz scie
tie maxime acquisite. Intellectus aũt agens est q
nihil recipit: sed est potentia aĩe quo omnia facit
actu intelligibilia que per nãm suam sunt poten
tia solum intelligibilia: cum habeãt mãm que in
tellectum impedit: q: vnũquodq; intelligitur in
quantum hz esse immãle. Intellectus aũt possi
bilis cuius solius est recipere spẽm intelligibilez
quadrupliciter põt ꝓsiderari. Uno modo fm q
est omnino in potentia ad scientiaz: ⁊ sic est ante
lligere ⁊ hoc modo appellaꝯ a phis mãlis. i. po
tentialis quasi nullo modo actu. Secũdo modo
põt ꝓsiderari vt hz aliquaz dispositionem ad scie
tiam sed incõpletam: vt cum hz principia per se
nota alicuius scientie: ⁊ sic appellaꝯ intellect⁹ di
spositus. Tertio modo potest considerari prout
hz habitum scientie: nõ tñ vtiꝯ habitu: ⁊ sic ap
pellaꝯ intellectus perfectus in habitu. Quarto
modo fm q actu ꝓsiderat fm habitum: ⁊ sic di
citur intellect⁹ adept⁹ in actu: ⁊ de isto intellectu
volunt quidam intelligi illud verbum phi in. 3.
de aĩa: q intellectus nõ qñq; intelligit qñq; non
sed semp. Iste aũt intellectus possibilis lz fm di
uersas eius perfectiones ⁊ operaciões diuersi
mode nominet nõ tñ põt aliquo modo multipli
cari fm sbam potentia: cuius rõ est: q: vt dictuz
est potentia diuersificaꝯ nisi fm diuersam rõnez
obiecti. Nunc autẽ sic est q quãdo potentia ali
qua ordinatur ad aliquod obiectum sub ratione
vniuersali obiecti: non diuersificatur potentia
illa fm diuersitatem particularium differentia
rum obiecti. Unde visus q: respicit colorem sb
vniuersali rõne coloris nõ diuersificaꝯ fm diuer
sitatem albi ⁊ nigri: q: nec album nec nigruz cõ
sideratur nisi inquãtum coloratum. Cum aũt ꝑ
lectus possibilis sit quo est omnia fieri: vt dicit
3. de aĩa. Respicit obiectum suũ sub rõne cõmu
ni entis: ⁊ ideo fm nullam differẽtiam entis po
test diuersificari potentia intellectiua apprehẽ
siua. Respectu tñ istius obiecti diuersificaꝯ ꝑ tel
lectus agens ⁊ intellectus possibilis: q: respectu
obiecti eiusdem oz esse aliam potentiam actiuã
⁊ aliam passiuam: vt dctũ est. Ex hoc pz q idez
sit intellectus speculatiuus ⁊ practicus: cuius rõ
est: q: illud qõ accidẽt alr hz se ad rõnem obiecti
quam respicit aliqua potẽtia nõ diuersificat po
tentiam: q: enĩ accidit colorato q sit magnum
aut parum: hõ vl asinus: ideo oĩa ista per vnaz
potentiam visiuã apprehẽdunt. Constat aũt q
accidit apprehẽso per intellectum q ordinet ad
opus vel nõ ordinet. vñ cum fm hoc differãt in
tellectus speculatiuus ⁊ practicus: q: finis specula
tiui est sola veritas: practici vo opus vt dicit secõ
metb. manifestum est q sunt vna potentia: quod
aperte vult phs. 3. de aĩa: vbi dicit q intellectus
speculatiuus extensione. s. apprehẽsi ad opus fit
praticus. Ex quo pz q solo fine differunt. Ex hoc
etiam apparet q intellectus ⁊ intelligentia non
sunt diuerse potentie: sed differũt fm q intelligẽ
tia accipiꝯ a pho nõ quidem sicut potẽtia a poten
tia sed sicut actus a potentia. Intelligentia enim
est actus ipius intellectus qui est intelligentia iu
xta illud phy. 3. de aĩa. Indiuisibilium intelligen
tia est in quibus nõ est falsuz. Intelligentia tñ ali
quando a phys accipiꝯ pro natura vl substantia
separata: que intelligentia dicit: quia semper in
telligit. Intellectus aũt a rõne differre nõ potest
quod patet si eorum actus diligenter consideret
Intelligere est veritatem simplici intuitu ꝓsidere
rare. Ratiocinari aũt est de vno intellecto aliud
pcedere ad veritatẽ intelligibilem cognoscẽda:
vnde rõ incipit semp ab intellectu ⁊ ad ĩtellectũ
terminaꝯ. Unde pz q rõcinari ⁊ intelligere diffe
runt sicut moueri ⁊ quiescere. Constat autem fm
phm secundo celi ⁊ mundi q p eandẽ potentiam
mouet aliquid ad locũ ⁊ quiescit in loco in corpo
ralibus: ergo multo fortius in spiritualibus per
vnam ⁊ eãdem potentiam rõcinamur: ⁊ intelli
gimus: veritatem inquirimus: ⁊ inuentam intel
ligimus. ¶ Ratio etiam superior ⁊ inferior di
uerse potentie esse nõ possunt: q: ratio inferior ex
hoc dicit q rebus inferioribus intendit: ratio su
perior: q: superioribus. Superioribus autẽ intẽ
dere põt dupliciter: vno modo speculando ea in
se ipis. Alio modo accipiendo ex ipsis regulas i
ferorum agendoz. Ista aũt duo obiecta. s. tpalia
⁊ eterna companꝯ ad cognitionẽ nostrã dupliciꝯ.
Uno modo fm viã inuẽtionis: ⁊ sic res tpales sũt
nobis via deueniẽdi in eterna iuxta illud. Ro. 1.
Inuisibilia dei p ea que facta sunt intellecta ꝓspi
ciuntur. Alio modo p viam resolutionis: ⁊ iudi
cij: ⁊ sic p rõnes eternorum tpalia disponimus.
Nunc aũt sic est: q licet medium ⁊ illud ad quod
p medium deueniꝯ possint ad diuersos habitus
ptinere: nunq; tñ ad diuersas potẽtias: sz ad can
dem: vñ lz pncipia ⁊ ꝓclusiones ptineant ad di
uersos habitus: q: pncipia ad habitum intellect⁹
pncipiorum: ꝓclusiones ad habitũ scientie ꝓclusio
num. tñ vtraq; ptinet ad eandem potẽtiam. Er
go ꝓsideratio eternorum licet ad alium habitum
ptineat q̃ consideratio tẽporalium: q: illa ad sa
pientiam que est de eternis: ista ad scientiã que ẽ
de temporalibus: tamẽ oportet q ad eandez po
tentiam pertineat vtrorumq; consideratio. Di
citur tamẽ pars superior ⁊ inferior: q: pars a par
titione dicit: vbi autem lz nõ sit partitio poten
tiarum: tñ partitio habitũ ⁊ officiorum est ibi: ⁊
ideo dicunt ab Augustino due partes.

¶ De voluntate ⁊ libero arbitrio q sunt idem.

CA. VII.

Iso de appĕhensiua intellectiua: videam⁹ de motiua vel appetitiua que dicĭt volŭtas. Voluntas aŭt est duplex. Una naturalis alia deliberatiua. Potest.n. voluntas moueri motu naturali sicut alie potentie: ⁊ hoc ad salutionem nature: ⁊ sic dicitur voluntas naturalis. Alio modo potest moueri ad aliqd ſm q abŭdat ab alijs in libertate: sequendo suŭ motorem qui est intellectus vel fantasia: ⁊ sic est indeterminata respectu intelligibilium. Unde sic est deliberatiua. Nec tamen sunt diuerse voluntates sed vna diuersimode mota vel mouens scipam. Ista aŭt voluntas p irascibilem ⁊ concupiscibilem nō diuidĭt sicut appetitus sensitiuus: q: respicit bonuz sub particulari rōne boni sicut ⁊ sensus particularem rōnem boni appĕhendit. Ideo ſm particulares rōnes bonoꝝ diuersificant appetitus sensitiui. Concupiscibilis.n. respicit, pp:iam rōnem boni inq̃tum est delectabile ſm sensum ⁊ conueniens nature. Irascibilis aŭt respicit particularem rōnem boni ſm q est repulsiuŭ ⁊ pugnatiuŭ eius qd infert nocumentŭ. Voluntas aŭt respicit bonum sub vniuersali rōne boni: ⁊ ideo non diuersificant in ea potĕtie ſm diuersas particularium bonorŭ rōnes ſm concupiscibilem ⁊ irascibilem. Voluntas aŭt deliberatiua ⁊ liberum arbitrium idem sunt. Non.n. potest esse habitus vt quidā dicerŭt q: per habitus nos habem⁹ determinate ad passiones ⁊ actus bene vel male vt dicĭt secŭdo ethicoꝝ: liberum aŭt arbitriuz indifferenter se hz ad bene agĕduz vel male. Unde opz dicere q sit potentia eadem.ſ. cum voluntate. Nō tamē nominat volŭtatem absolute: sed per comparationez ad rōnem inq̃tum.ſ. manet in ea virtus rationis deliberantis. Unde sicut velle est voluntatis absolute: ita eligere est liberi arbitrij inq̃tum in ea manet virtus rōnis. Licet autem sit potĕtia: tŭ p actum suŭ aliquando nominat. Unde dicĭt liberum arbitrium quasi liberŭ de rōne iudiciuz. Facultas etiam dicitur q: potentia est expedita ad operādum. Dicĭt etiā habitus a Bernardo: non put habitus diuidĭt contra potĕtiam: sed put dicit aliquam habitudinem per quaz aliquis eodē modo se hz ad actum. Unde breuiter eodem modo comparat liberum arbitrium ad volŭtatem: sicut ratio ad intellectum. Quia sicut ratio p discursum vnius ad alterum cognoscit: quod intellectus simplĭr ⁊ absolute facit: sic liberum arbitriuz est appetitus alicuius ad aliquid consequendum. Unde est eorum que sunt ad finem. Voluntas autem est appetitus rei absolute. Unde dicitur esse ipsius finis qui ppter se appetit.

¶ In qbus potentijs anime est peccatum ⁊ in qbus non. CA. VIII.

Iso de potĕtijs anime: videndum est in qbus potest esse peccatum: ⁊ in quibus nō. Dicĕduz est ergo ſm Gregoriŭ q omnis creatura nomine homo intelligit: q: cum oi creatura habet aliquid cōmune. Habet enim esse cum lapidibus: viuere cum arboribus, sentire cū bestijs: itelligere cum angelis. Rōne vo qua homo hz esse nō conuenit ei aliquis motus: q: sic mot⁹ conueniret omnibus entibus. Rōne vo qua viuit: sentit: ⁊ intelligit: euenit ei triplex motus.ſ. naturalis: aĩalis: ⁊ rōnalis. Motus aŭt naturalis ē ſm necessariam ĩclinationē pter alicuius delectabilis appĕhensionē. Et q: vbi necessaria est ĩclinatio ibi nulla subiectio vel obediĕtia ad rōnem: iō mot⁹ naturalis in hoĩe sicut ē mot⁹ nutritiue: augmentatiue: generatiue ſm q sequuntur nature necessitatē ⁊ antecedŭt appĕhensionē nō possunt esse subiectŭ peccati eo q peccatŭ aliquo modo ē voluntarium ⁊ rōni subiectŭ. Unde in actib⁹ partis vegetatiue nō pōt esse peccatŭ. Motus vo aĩalis sequĭt delectabilis appĕhensionē: ⁊ hz eē in appetitu sensitiuo q est rōnalis per participationē. Unde dicit phus pmo ethicoꝝ in fine Est itaq; aliquo modo obedibile rōni: ⁊ si nō simplĭr, ppter corruptionē ⁊ infectionē. Unde q: peccatŭ ē actus moralis ⁊ ordinat⁹: pōt eē in illa potĕtia que subiacet aliquo modo pncipio morali.i. volŭtati. Quia tŭ actus isti vel motus aĩales non oino subsunt imperio volŭtatis: q: nō eliciunt nec imparant a volŭtate sicut motus deliberationē sumĕtes sed soluz pmittunt a rōne ⁊ volŭtate: ideo lz habeant rationem peccati: tŭ incōpleti: quod est peccatŭ veniale: non aŭt cōpleti: quod ē mortale. Quia q̃ peccatum attribuĭt vt subiecto potentie q̃ ipz elicit vel ē pncipium eius: ideo in sensualitate que noĩat appetitum sensitiuŭ in hoĩe: vt dcm̃ ē in distinctiōe potentiarŭ aĩe: pōt esse peccatum veniale tanq̃z i subiecto: nō aŭt peccatum mortale. Motus autē rōnalis ē q est ſm rōnem liberā p quā dz actus ordinari in debitŭ finē. Unde si deordinet a debito fine hz actus rōnem peccati: cū rōnis sit actŭ suuz ordinare. Ratio aŭt hz duplicem actŭ. Unŭ hz se p comparationē ad obiectŭ suŭ quod ē cognoscere aliquod, pp:ium vex: q ē tunc inordinat⁹ qñ rō nō recte se hz circa ea ad que tenet ⁊ dz: ⁊ sic inordinatio causat ex ignorātia. Alius actŭ hz rō inq̃tum ē dirrectiua humanoꝝ actuŭ. Et iste actus ē imperare vel coercere vires iferiores: ⁊ p istum actum peccat quando imperat quod nō dz imperare: vel nō coercet quod dz coercere. Nec cōtra istud ē q peccatŭ dicĭt esse in volŭtate. Ratio.n. quodāmodo pcedit volŭtatem: quodāmodo volŭtas rōnem. Quia ratio dirrigit volŭtatez: ⁊ voluntas mouet rōnem. Et ideo motus volŭtat⁹ dz rōnalis: ⁊ motus rationis volŭtarius. In rōne ē

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

superioꝝ potest esse peccatuꝫ tam mortale ꝗ veniale. Ratio enim superior hꝫ ferri in obiectuꝫ p ꝑium ⁊ in obiecta virtũ inferioꝝ. In obiecta virtum inferioꝝ nõ fertur nisi in cõsulẽdo eis leges eternas: ⁊ ideo in ea fertur p modũ deliberationis. Unde si obiectum virtum inferioꝝ est de genere suo mortale peccatum: actus etiam motꝰ superioris rõnis est mortale peccatum: si autẽ sit in genere peccati venialis erit veniale: vt pꝫ cũ qs consentit in verbum ociosum. Circa ꝑtum aũt obiectum hꝫ ratio superior duplicem motũ: vnũ s. simplicem intuitum sui obiecti: ⁊ iste motus potest esse subitus circa diuina ⁊ inordinatus. Et qꝛ inordinatio subita sine deliberatione non est peccatum mortale: ideo talis actus est peccatum veniale: vt subitus motus infidelitatis: ꝗuis ĩfidelitas sit peccatum mortale. Alius ẽ actꝰ superioris rõnis circa obiectuꝫ ꝑtũ per deliberationẽ: vt cum occurrit motus infidelitatis de resurrectione mortuoꝝ: ⁊ statim occurrat resurrectionez mortuoꝝ a lege dei traditam: si post conscientiaꝫ legis habeat motum infidelitatis: tunc ille motꝰ deliberatus ẽ: ⁊ ẽ peccatuꝫ infidelitatis completum ⁊ mortale. Et sic pꝫ q̃ ratio inferior põt peccare venialiter ⁊ mortaliter: sed non sine cõsensu vel negligentia superioris. Ratio vo superior qñ ꝗ venialiter quandoꝫ mortaliter: ⁊ in comparatione ad obiecta virtum inferioꝝ: ⁊ in comparatione ad obiectum ꝑtum. Ipa autem voluntas maxime subiectũ peccati hꝫ esse: qꝛ nullus actus ẽ peccatum nisi aliquo sit volũtarius: sicut actus anime ipsius voluntatis: cum nullus actus sit ita ꝑtue bonus vel malus bonitate vel malitia morali sicut actus volũtatis. ¶ Et qꝛ actus volũtaꝫ non trãsit in exteriorem mãm sed manet in agente cuius est perfectio: ideo talis actus ẽ in volũtate sicut in subiecto. ¶ Unde ⁊ in voluntate completissime hꝫ esse peccatũ: ⁊ in alijs potẽtijs ꝯꝫ q̃ volũtati subdunt vt visum est.

¶ Explicit opusculũ quadragesimũ tertium diui Thome agnatis de potentijs anime.

¶ Incipit opusculum quadragesimum quartuꝫ eiusdem de tempore.

¶ Q̃ tps hꝫ esse extra materiã. CA. I.

Sicut vult philosophus. 2. methaphysice difficultas in cognoscendo veritatẽ causat ex duobus: qꝛ causat quãdoꝫ ex parte nostra: quãdoꝫ ex parte rerum cognoscibilium. Cum. n. vnũquodꝫ cognoscat ꝑm q̃ est in actu: que ꝑm se sunt maxime actu ꝑm se sunt maxime cognoscibilia. Unde q̃ intellectꝰ noster ad eoꝝ cognitionẽ nõ attingat hoc nõ est ex parte eoꝝ sꝫ ex parte nostra. Illa vo que minima entitatez habẽt ꝑm se sunt minime cognoscibilia. Unde q̃ ea ignoremus hoc nõ solũ est ex parte nostra sed etiã ex parte eoꝝ. Talia aũt sunt materia ꝑma que ꝑm se nõ est ens in actu ⁊ oia successiua: que ꝑm se tota nõ extãt: sed ꝑm aliquid indiuisibile sui ỏ numero quoꝝ ẽ tempus. Ex quo sequit q̃ difficile ẽ cognoscere qd sit tẽpus. Ad cognoscendũ tamẽ quid sit opꝫ cognoscere an sit: qꝛ impossibile ẽ cognoscere de aliquo qd sit ignorato an sit. ¶ Dubitat ergo ꝑmo an tempus sit ⁊ videtur q̃ nõ: qꝛ illud qõ cõponit ex partibꝰ que non sunt videtur nõ esse. Entitas. n. totius videt consurgere ex entitate partium: tempus aũt componit ex ꝑterito ⁊ futuro que nõ sunt: ꝑteritum. n. fuit ⁊ non est: futurum aũt nõdum ẽ. videt ergo tempus nõ esse. Nec potest dici q̃ aliqua pars temporis sit. s. ipm nũc: qꝛ nũc pars tẽporis nõ est. Omnis. n. pars aliquotiens accepta mẽsurat totum aut saltem oĩs pars cadit in compositione totius. Nũc aũt multotiẽs acceptũ nõ mẽsurat totum tps: nec iterum ex ipsis nõ componit tempus vt pbat. 6. phycoꝝ: eo q̃ ex indiuisibilibus nõ potest componi aliquod cõtinuũ. Unde manifestũ ẽ q̃ nunc nõ est pars tẽporis. Nihil ergo qõ sit pars temporis de tempore existit. ¶ Rñdeo dicẽduꝫ q̃ necessarium ẽ tempus esse: quod pꝫ qꝛ oia generabilia ⁊ corruptibilia tẽpore mẽsurant. Accipiũt. n. ꝑncipium ⁊ finem sui eẽ in tpe vt vult phs. 4. phycoꝝ. Si ergo tempus nõ esset: nihil eẽt generabile vl corruptibile quod ẽ incõueniẽs. Tẽpus ergo est. ¶ Fuerũt tũ qdam q̃ ꝑter rõnem supius ĩductã: dixerũt tẽpus nõ esse nisi in aĩa. Qui ad ꝓfirmandã suã positionem adducũt duas rõnes. Prima est qꝛ cũ tempus sit numerus motꝰ: aut erit ĩ materia numerabili aut in aĩa numerãte. nõ ꝑmum qꝛ materia numerabilis temporis nõ ẽ nisi ꝑus ⁊ posterius in motu in quibꝰ nihil potest eẽ: cũ ipsa sint nõ entia. Sequit ergo q̃ tẽpus soluꝫ sit in aĩa numerãte. Secũda est ratio qꝛ si tempus eẽt ĩ re extra tanꝫ numerus alicuiꝰ motꝰ exterioris: tunc sequit q̃ qui nõ apꝑhenderet motum exteriorez: nõ apꝑhenderet tempus cuiꝰ oppositum vult phs 4. phycoꝝ: q̃ dicit q̃ si sumus in tenebris ⁊ nihil patiamur p visum ab exteriorĩbus visibilibꝰ: nec sentiamꝰ aliquem motum exteriorꝝ corporꝝ dum tamẽ fiat aliqs motus in anima per successionez cogitationum vel ymaginationum semper sentimus tẽpus. Ex quo sequit q̃ tempus semp sequatur motũ qui est in aĩa ⁊ q̃ solum sit in aĩa. Huius opinionis fuit Galienus cui etiam intãtum ꝓsensit Auerroys q̃ dixit tps ꝑm quid esse extra aĩaꝫ: secõm vo complementũ sui esse soluꝫ in aĩa. Istud non põt habere veritatem: qꝛ cũ tps sit numerus

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf